Jana Matúšová (Praha)

STANDARDIZACE ZEMĚPISNÝCH JMEN MEZI DVĚMA SVĚTOVÝMI VÁLKAMI[1]

STANDARDISATION OF GEOGRAPHICAL NAMES BETWEEN TWO WORLD WARS

The Geographical Names Commission was established at the beginning of the 1930s. It was an advisory board of the Military Geographical Institute which was responsible for the creation of maps in Czechoslovakia between the two world wars. The documents showing the activities of this commission are archived at the secretariat of the current Geographical Names Commission working at the State Administration of Land Surveying and Cadastre in Prague. The commission working in the 1930s was responsible for the correct linguistic form of geographical names (minor place names) used in the maps of Czechoslovakia. This article analyses the standardization of several problematic names (*Velička*/*Velečka*, *Vsacká*/*Vsetínská Bečva*, *Ždánský*/*Ždánický les*, *Hloučela*/*Hlučela*, *Olše*/*Olza*, *Olšava*/*Olsava*, *Vlára*/*Vlár*) on the basis of historical documents. It describes the principles used in this process and compares the forms standardised in the 1930s with the names in the maps and in the usage in the regions today.

Key words
Geographical Names Commission; standardisation; geographical names; hydronyms

Klíčová slova
názvoslovná komise; standardizace; zeměpisná jména; hydronyma

1 Důležitou součástí vytváření mapových děl po vzniku Československé republiky v roce 1918 bylo stanovení oficiální jazykové formy zeměpisných jmen.

Dokumenty, které dokládají jazykové přístupy ke geografickému názvosloví (anoikonymům[2]) v mapách bývalého Československa, jsou zachovány od počátku roku 1931, kdy zahájila svou činnost Názvoslovná komise při Geografickém komitétu Československé národní rady badatelské. Byla poradním orgánem Vojenského zeměpisného ústavu, který byl v meziválečném období zodpovědný za tvorbu mapových děl.[3]

---

[1] Zpracováno na základě dokumentů uložených v sekretariátu Názvoslovné komise Českého úřadu zeměměřického a katastrálního v Praze. Za poskytnutí těchto podkladů děkuji tajemnici komise Ireně Švehlové.

[2] Za revizi místních jmen byla zodpovědná Stálá komise pro stanovení názvů míst v republice Československé, zřízená již v r. 1919 při ministerstvu vnitra (viz Lutterer /1983, s. 15–16/; srov. též Matúšová – Švehlová /2018, s. 6, pozn. 2/), která byla na Názvoslovné komisi při Geografickém komitétu Československé národní rady badatelské nezávislá.

[3] Podrobně viz Matúšová – Švehlová (2018, s. 6).

Při stanovení závazné formy jmen se vycházelo především z tištěných pramenů a mapových podkladů, v případě nejasností se využívalo vyjádření odborníků nebo se získávaly informace o formě jména přímo na místě. Jména měla odpovídat formám fungujícím v lidovém úzu dané oblasti a zároveň se měla uvádět ve spisovné podobě.

2 Z 30. let minulého století se zachovaly listiny, které ukazují, jakým způsobem se respektovaly oba uvedené principy, tedy lidovost a zároveň spisovnost jména, při stanovování oficiální formy některých sporných názvů. Týká se to především několika hydronym z území Moravy.

2.1 Lidová, v místě užívaná podoba jména byla nakonec přijata jako oficiální v případě hydronyma ***Veličk***a. Pro tuto řeku v okrese Hodonín, levostranný přítok řeky Moravy, přicházely v úvahu dvě varianty, a to *Velička* a *Velečka*. O nich se jednalo již v roce 1927, před vznikem názvoslovné komise. Ministerstvo železnic totiž plánovalo zavedení jména železniční stanice *Velká nad Velečkou*, zatímco místní obyvatelstvo prosazovalo, aby v uvedeném místním jméně byla v mapách užita forma hydronyma *Velička*. Názvoslovná komise obdržela doklady o této problematice v opisech, uložených pod číslem jednacím 46/nk dne 14. listopadu 1931.

Jde o kopie dopisů obecní rady „ve Velké okres Hodonín“ z 28. listopadu 1927 a dopis od „ředitelství měšťanské školy smíšené ve Velké u Strážnice“ (nedatováno) ministerstvu železnic – Ústřední stavební správě v Praze. V nich je vysloven požadavek, aby bylo zavedeno jméno železniční stanice *Velká nad Veličkou*, nikoli *Velká nad Velečkou*. Zdůrazňuje se, že se v místním úzu užívá výhradně podoba hydronyma *Veličk*a, obyvatelské jméno *Veličané* (nikoli *Velečané*) a adjektivum *velický* (ne *velecký*). Zástupce ředitele měšťanské školy ve Velké dále sděluje, že uvedené formy vycházejí ze staré podoby jména vsi, která je v mapě Moravy od J. A. Komenského zaznamenána jako *Veliká*.

Otázka podoby hydronyma v názvu obce (její železniční stanice) vzbudila v místě jistě značnou pozornost, neboť k problému jména řeky vyšel 15. 12. 1927 článek v Lidových novinách, jehož kopie byla rovněž postoupena názvoslovné komisi. Autor článku K. Klusák poukazuje na historické doklady jména obce *Velká*, které znělo původně *Veliká*, na staré zápisy adjektiva *velický* v dokumentech a na užívání forem *Veličan* a *velický* v lidových písních. „Taktéž jméno říčky, protékající Velkou, je Velička. Tvar Velečka vznikl mimo Velkou a nalézáme jej na příklad u Dvorského, Vlastivěda mor. č. 59 z r. 1914, na Jeřábkově mapě hejtmanství hodonského atd. a u spisovatelů, znajících Velkou pouze z přechodného pobytu. Nikdo z domácích starých lidí neříká velecký, Velečan, Velečka, ale vždycky velický, Veličan, Velička. A tak Velička a ne Velečka, a tedy Velká nad Veličkou. Snad by tu mohla rozhodnouti místopisná komise.“

V rámci Vojenského zeměpisného ústavu vznikla ke jménu *Velička*/*Velečka* rešerše (20. 10. 1931), kterou provedl pracovník ústavu kpt. Tomáš Louša (?). Jejím výsledkem byla zjištění o podobách hydronyma v literatuře a v generálních mapách. Poukazovala na skutečnost, že se ve Vlastivědě moravské od Františka Dvorského uvádějí střídavě obě formy hydronyma: „Velká (do Velké, adj. velický) … potok osadou tekoucí Velička, nyní Velečka … po obou březích říčky Veličky.“ Na jiném místě se ve vlastivědě používá podoba *Velečka* a tato forma podle rešerše figurovala i v generální mapě.

Nelze pochybovat, že názvoslovná komise schválila tvar Velička, i když dokumenty k projednávání případu mlčí, neboť v Železniční mapě Československé republiky 1 : 850 000 z roku 1933 (zpracovali K. Kopal a J. Klůs; vydalo Ministerstvo železnic)[4] je již uvedeno jméno železniční stanice v podobě *Velká nad Veličkou*. V některých jiných mapách z období po roce 1931 se však jméno řeky i nadále objevuje v podobě *Velečka*. Dnes je hydronymum v mapách zaznamenáno jako *Velička* a obec nese název *Velká nad Veličkou*.

Forma jména užívaná v regionu byla stanovena jako závazná pro mapy i v případě hydronyma ***Hloučela***. Otázka jména řeky Hloučely, jejímž soutokem s Romží[5] vzniká na okraji Prostějova řeka Valová (pravý přítok Moravy), se řešila v roce 1931. Zvažovalo se využití dvou variant názvu, a to „lidového“ znění *Hloučela* a podoby *Hlučela*. Návrh formy *Hlučela* vzešel z Vojenského zeměpisného ústavu (VZÚ), který se obrátil na ministerstvo národní obrany (MNO) se žádostí o „dobré zdání“ od jeho názvoslovného oddělení. V dopise z 10. 7. 1931 (číslo jednací 33nk) se VZÚ přikláněl k přijetí formy *Hlučela* jako „správnější v duchu spisovného jazyka“, a to přesto, že se v užívání i ve větší části literatury uváděla podoba *Hloučela*. „Důvodem k hledisku VZÚ byla okolnost, že při zavedení standartního [sic!] názvu je zajisté nutno přihlédnouti i k spisovné formě, a to tím spíše, že se jí v dotčených případech nezavádí nové nebo neobvyklé označení.“ V odpovědi z ministerstva národní obrany z 9. 9. 1931 byl pro standardní mapu doporučen název *Hloučela* s odůvodněním, že forma *Hlučela* není „o nic spisovnější než Hloučela“. Tato podoba jména, běžná v lidovém úzu, byla tedy upřednostněna před formou *Hlučela*, která byla navrhována shora jako spisovná.

2.2 Opačný přístup, tedy volba spisovné formy, byl jednotně využit v případě, že součástí jména (hydronyma nebo jiného anoikonyma) bylo vztahové adjektivum v „lidové“ podobě, odvozené přímo ze slovotvorného základu místního jména

[4] https://www.oldmapsonline.org

[5] https//www.mapy.cz. Srov. též Lutterer – Šrámek (2004, s. 224–225). – Podle této publikace je jméno *Romže* oficiálním označením středního toku řeky *Valová*, v nářečích však funguje tak, jak je dnes uvedeno v elektronických mapách.

(po odsunutí přípony). Dopis VZÚ ministerstvu národní obrany z 10. 7. 1931 (v němž se řešila i forma hydronyma Hloučela) se zabýval též otázkou jména řeky *Vsatská* (*Vsacká*), nebo ***Vsetínská Bečva***. Forma *Vsatská Bečva* se označovala jako užívaná v mluvě místního obyvatelstva a někdy i v literatuře a na mapách, „vedle toho jsou však zcela běžnými i názvy Vsetínská Bečva (viz na př. oficiální mapu Stát. úřadu hydrologického 1 : 750 000), nebo zkráceně Vsetínka (na př. V. Bartovský). Lidová mluva tvoří sice přídavná jména často přímo ze kmenu substantiva (pardubský, hodonský, vsatský), avšak ve spisovném jazyce tomu tak nebývá. Také z praktických důvodů je žádoucí, aby se základní substantivum pokud možno nejméně změnilo; právě této zásady se přidržela též místopisná komise, zřízená při ministerstvu vnitra k úpravě názvů míst osídlených a důsledně zaváděla tvary jako Křekovická –, Janovická – a Zelenecká Lhota, místo lidových Křekovská –, Janovská – a Zelenská Lhota atd.“ K takovému řešení se ve své odpovědi z 9. 10. 1931 přiklonilo i ministerstvo národní obrany s odkazem na články v Naší řeči.[6] V mapách z 30. let minulého století je většinou uveden jen název *Horní* a *Dolní Bečva*, mapa Politické a soudní rozdělení Československé republiky (1 : 800 000; 1936), kterou vydal VZÚ v Praze, však rozlišuje jména *Rožnovská* (*Dol.*) *Bečva* a *Vsetínská* (*Hor.*) *Bečva*. V dnešních mapách figurují již jen hydronyma *Rožnovská Bečva* a *Vsetínská Bečva*.[7]

Obdobně se dva různé tvary odvozené z místního jména, objevily ve spisech k problému oronyma ***Ždánický les***. Dopis, který byl z VZÚ zaslán 20. 2. 1932 Obecnímu úřadu Ždánice, Velitelství četnické stanice ve Ždánicích a Katastrálnímu měřickému úřadu v Kyjově, žádá o vyjádření, zda se v místě užívá označení *Ždánický les* nebo *Ždánické vrchy*, popř. jen apelativní označení *les* nebo *vrchy*. O formě adjektiva *ždánský* se v dotazu neuvažuje a je pravděpodobné, že se při zjišťování formy jména v terénu již počítalo s tím, že jméno bude standardizováno se spisovnou formou adjektiva (*Ždánický*), a šlo tedy jen o zjištění určovaného substantiva *les – vrchy*. V odpovědi z obecního úřadu ve Ždánicích se píše, že „horská skupina jmenuje se lidově Ždánický les, což jest také na mapách takto vyznačeno“, a rovněž dopis z četnické stanice uvádí jako lidovou podobu *Ždánický les*. Jen z katastrálního úřadu v Kyjově došla informace, ve které bylo zohledněno i lidové znění adjektiva: „Žádaná horská skupina nazývá se v lidové mluvě

[6] Problému lidového tvoření adjektiv ze základu místního jména se věnuje několik příspěvků v Naší řeči: *Listárna redakce* (1917); Z. (1924); jh. (1934); Žamberský (1936). (Citováno podle http://nase-rec.ujc.cas.cz; 2018-11-01). Tvary „lidové“, odvozené ze zkrácené podoby místního jména, se považují za vhodné pro užívání v místě, kde jsou známy, a hodnotí se jako jazykově zajímavé útvary. Formy tvořené od celého místního jména se však doporučují pro oficiální užívání jako formy srozumitelné a jednoznačné na celém území českého jazyka. Srov. též Štěpán (2016, s. 283–288).

[7] Jména *Horní*, *Prostřední* a *Dolní Bečva* jsou dnes jmény obcí.

Ždánský les.“ O užívání formy *Ždánský les* v dané oblasti svědčí i opakované vyjádření českého geomorfologa prof. dr. Václava Dědiny, který již 21. 1. 1932 v seznamu připomínek ke jménům geografických celků upozornil, že se říká „Ždánský les, nikoliv Ždánický“. Toto tvrzení se pak opakuje i v záznamu omluvy jeho neúčasti na zasedání názvoslovné komise 30. 3. 1932 (na zavedení formy *Ždánský les* však prof. Dědina netrval). Jméno *Ždánický les* bylo nepochybně standardizováno a v této podobě figuruje i v dnešních mapách. V meziválečných mapových dílech z druhé poloviny 30. let 20. století se však objevují ještě i podoby *Ždánské vrchy* nebo *Ždánský les*/*Les*.

2.3 V několika případech bylo rozhodování o formě jména složité a měly na něj vliv různé okolnosti. Při projednávání oficiální formy jména se uplatňovala etymologická stanoviska (někdy mylná, avšak odpovídající dobovému poznání), svou roli sehrávala zřejmě i společenská atmosféra za první republiky a výjimečně i okolnosti politické.

2.3.1 To je v první řadě případ řeky, která se dnes v mapách uvádí jako ***Olše***. Pramení na polském území pod jménem *Olza*, částečně tvoří česko-polskou hranici a u polského města Olza se vlévá do Odry. Při projednávání oficiální formy tohoto hydronyma se rozhodovalo mezi formou *Olza*, užívanou v lidovém úzu, a „spisovnou“ podobou *Olše*. Přitom ani názory odborníků nebyly jednotné. Například prof. dr. František Koláček ze Zeměpisného ústavu MU v Brně se v dopise z 5. 6. 1931 vyslovil pro zavedení jména *Olše* „místo Olza, jelikož tvar Olše je český“. Naproti tomu univ. prof. Jiří Král z geografického semináře Komenského university v Bratislavě ve svém vyjádření z 15. 6. 1931 doporučoval použití lidového názvu *Olza* jako jména opravdu užívaného a odmítal zavádění názvů v oblasti „namnoze neznámých“.

Forma jména se zjišťovala i v regionu řeky a přinesla vesměs jednoznačné výsledky. 14. 9. 1931 zaslal VZÚ stejně znějící dotaz na jméno řeky Okresnímu úřadu ve Fryštátě a Katastrálnímu měřickému úřadu v Českém Těšíně. V dopise se zdůrazňuje, že v případě názvu řeky *Olza*/*Olše* jde Vojenskému zeměpisnému ústavu o „název skutečně užívaný, nikoliv o jméno vzniklé nějakým překladem, či uměle vytvořené, nebo tak, jak se na mapě vyskytuje“. Odpověď z Okresního úřadu ve Fryštátě z 16. 9. 1931 obsahuje informaci, že „všeobecně užívaný“ je název *Olza*, jméno *Olše* se podle dopisu vyskytuje „ojediněle“. Katastrální měřický úřad v Českém Těšíně se vyjádřil k problému rovněž obratem 16. 9. 1931: „Obyvatelstvem zdejšího kraje pro řeku, která protéká Českým Těšínem, jest užívaný název řeka Olza.“

Poznatky ke jménu *Olza*/*Olše* shrnul pplk. Hudec, velitel mapového oddělení 3 (VZÚ), ve zprávě z 13. 10. 1931. Mimo jiné píše: „… na původních katastrálních

mapách z r. 1836 je … nápis Olsa. Tento název vžil se tak, že po celém Těšínsku neříká se jinak než ‚Olza'. Neslyší se než: ‚Jdu se koupat do Olzy' aneb ‚za Olzou leží Fryštát' atd. Také na trati 301, str. 314 u km 25 úředního jízdního řádu je stanice Louky nad Olzou.[8] Vel. hran. pr. [velitelství hraničního praporu] 3 ve Fryštátě na můj dotaz odpovědělo: 1. Místní obyvatelstvo – bez rozdílu národnosti – užívá běžně názvu ‚Olza'. 2. Úřední korespondence užívá zase ‚Olše'. 3. Čes. inteligence jest pro název ‚Olše'. Pos. vel. [posádkové velitelství] v Bohumíně psalo: Přesný název řeky se nedá zjistiti. Oba názvy ‚Olše' a ‚Olza' jsou zde vžité a zdejším obyvatelstvem užívané. Státní říční správa píše ‚Olše'. Do n. měření 1:10.000 v r. 1925–27 bylo převzato pojmenování od delimitační komise, a to: Olše (Olza). Nařízení VZÚ, že se názvy del. komisí stanovené mají do našich map převzít, bylo vydáno v r. 1921 na podzim aneb 1922 před pol. prací. – Můj názor je ten ponechati názvy tak, jak je všeobecně lid nyní užívá. V tomto případě tedy ‚Olza'."

Do rozhodování o jméně řeky *Olza – Olše* tedy vstoupilo několik okolností. Podoba *Olza* byla v místě užívána a splňovala kritérium „lidovosti". Na druhou stranu se však prosazovalo zavedení formy *Olše*, která byla považována za „spisovnou" a původní.[9] Prof. dr. František Koláček zdůraznil, že jde o formu českou, přičemž zřejmě vycházel z požadavku počešťování zkomolených názvů, uváděných v mapách z doby Rakouska-Uherska. Nejzávažnějším argumentem v rozhodování o formě hydronyma se však bezpochyby nakonec stala skutečnost, že tvar *Olše* (ovšem doplněný v závorce formou *Olza*) byl stanoven delimitační komisí počátkem 20. let 20. století a jako takový měl být převzat i do jiných map. Dokumentuje to dopis VZÚ až z 23. 2. 1938 adresovaný prof. dr. Boh. Horákovi, předsedovi NK, který překvapivě nebyl zřejmě o věci informován: „K Vašemu ústnímu dotazu, učiněnému 18. t. m. sděluji: Při projednávání hydrografického názvu Olza – Olše se názvoslovná komise ve své 6. schůzi (21. 10. 1931) přiklonila k druhému z uvedených znění, zavedenému již před tím delimitační komisí čsl.-polskou, jejímiž oficiálními elaboráty bylo rozhodnutí komise vlastně prejudikováno. (Vide : „Frontière polono-tchécoslovaque. Carte d'ensemble á 1'echelle du 1 : 25.000" z r. 1927, list 78-83.) V září 1931 při přípravě materiálu pro jednání uvedené komise byla věc voj. zeměpisným ústavem vyšetřena, zejména pokud šlo o místní usus. Výsledky nepřinesly celkem nic podstatného. Získané zprávy se shodovaly v tom, že v obecné mluvě převládá tvar Olza, kdežto tvar Olše je užíván zřídka, zároveň byl však i v běžném užívání zřetelně patrný již i vliv delimitačního elaborátu." (Podepsán velitel VZÚ gen. František Rauch.)

---

[8] Dnes *Louky nad Olší*.

[9] Podle nejnovější lingvistické analýzy však obě formy z etymologického hlediska nesouvisejí. Hydronymum *Olza* se vykládá z „prastarého základu vodního toku *olъga* „řeka bohatá vodou" (má odpovídající varianty v litevštině a ruštině)" – viz Lutterer – Šrámek (2004, s. 195).

Při standardizaci jména *Olše* nakonec viditelně sehrálo rozhodující roli hledisko politické, kritérium „lidovosti“ formy *Olza* bylo zcela ignorováno jako nepodstatné, pochybnosti ze strany některých vědců a pracovníků VZÚ byly pominuty. O tvrzení, že se v užívání formy *Olše* mezi dvěma světovými válkami projevoval vliv „delimitačního elaborátu“, jak zmínil ve své rešerši pplk. Hudec a následně v dopise prof. Horákovi gen. Rauch, je třeba silně pochybovat – působení dokumentu se mohlo projevit v tak krátké době nejvýše v úředním styku. Dokládají to zejména výsledky nejnovějšího šetření, které dosvědčuje, že forma *Olza* je i v současnosti živá a užívaná, ačkoli dnešní mapy uvádějí již tradičně jméno *Olše*. Podle zjištění Přemysla Máchy, který v roce 2018 provedl průzkum v regionu řeky, „drtivá většina lidí bez ohledu na národnost používá výlučně či především *Olza*, ale jen malá část obyvatel české národnosti si *Olzu* přeje jako úřední (na rozdíl od obyvatel polské národnosti, kteří chtějí *Olzu* jako úřední většinově)“.[10] – V mapách druhé poloviny 30. let 20. století[11] figuruje hydronymum ještě v podobě *Olza*.

2.3.2 Poměrně komplikované bylo projednávání a zavádění jména levostranného přítoku řeky Moravy, který dnes nese jméno ***Olšava***. V případě této řeky se střetávaly názory názvoslovné komise a VZÚ se stanovisky regionálních badatelů.

Jméno *Olšava* bylo ustanoveno jako závazné pro mapy již na páté schůzi názvoslovné komise,[12] která se konala 17. 6. 1931. Toto rozhodnutí zřejmě – podobně jako v případě hydronyma *Olše* – vycházelo ze stanoviska prof. dr. Františka Koláčka k návrhu „Hydrografické názvy země moravskoslezské“ (z 5. 6. 1931).[13] F. Koláček zde reaguje na článek regionálního badatele Ferdinanda Pragera, profesora v. v. z Uherského Brodu, který ve Sborníku Československé společnosti zeměpisné (1928) uveřejnil článek, v němž zdůraznil nutnost (znovu)zavedení jména *Olsava*.[14] F. Koláček Pragerovy argumenty zpochybnil, zápisy hydronyma v historických dokumentech a starých katastrálních mapách označil za nejednoznačné a přikláněl se k zavedení jména *Olšava*. To podle „vlastní zkušenosti“ znal jako formu užívanou „v ústech lidu“, a dával ho do souvislosti s olšovým porostem břehů. Žádal, „aby o věci… byli slyšeni ještě filologičtí odborníci“.

[10] Za informace děkuji P. Máchovi (e-mail z 13. 3. 2019). Srov. Mácha (2020). Na rozpor mezi lidovým užíváním jména *Olza* a formou *Olše* uváděnou v mapách upozorňuje též R. Šrámek (1999, s. 105).

[11] https://www.oldmapsonline.org

[12] Podle dopisu velitele VZÚ gen. F. Rausche ing. Boh. Bednářovi, vrchnímu měřičskému radovi v Praze (Praha III, Josefská 4) z 5. 12. 1932.

[13] Ve stejném dokumentu se vyjádřil i ke jménu *Olše – Olza* (viz výše).

[14] Jde o poněkud rozšířenou verzi staršího příspěvku F. Pragera, publikovaného pod stejným titulem již v roce 1924–25 (Prager, 1924–25). Na starší verzi článku mě upozornil Mgr. Tomáš Hamrlík (viz pozn. 21), který mi laskavě poslal též jeho elektronickou kopii.

V následujícím roce 1932 (29. listopadu) však Moravské noviny přinesly zprávu pod titulem „Řeka Olsava, nikoli Olšava“. Podle ní Zemské finanční ředitelství v Brně nařídilo katastrálním měřickým úřadům v Uherském Brodě, Uherském Hradišti a v Uherském Ostroze, aby v otiscích katastrálních map a v indikačních katastrálních mapách „provedli původní znění v pojmenování řeky Olsavy …“. Jak vyplývá z korespondence ke jménu *Vlára* (srov. dále), byl iniciátorem celé akce opět Ferdinand Prager, jenž považoval za „nejsměrodatnější“ pro stanovení jména pro mapy jeho „místní lidové užívání“. Na jeho „popud“ nařídilo prý Zemské finanční ředitelství v Brně šetření ohledně jména *Olsava*, „takže okres. evid. geometři v 19 obcích vyšetřili dle řeči lidu Olsava, nikoli Olšava, čímž původní název nařízenou opravou v katastrálních mapách opět zaveden byl.“ Kopie tohoto článku z Moravských novin byla zaslána VZÚ 2. 12. 1932 (došla 5. 12.) a byla k ní v rukopisné podobě připojena žádost, aby byla otázka jména řeky „dána na pořad příští schůze“ 14. 12. 1932.[15] O zavedení názvu *Olsava* informovalo Zemské finanční ředitelství v Brně s časovou prodlevou též přímo prof. dr. Františka Koláčka, a to dopisem z 23. 3. 1933, který snad reagoval na jeho dotaz: „K přípisu ze dne 2. prosince 1932[16] sdělujeme, že změna názvu říčky „Olšava“ na „Olsava“ byla již provedena v katastrálních a příručních mapách oněch katastrálních území měřického okresu uhersko-brodského a uhersko-hradišťského, jimiž jmenovaná říčka protéká, po úředním vyšetření katastrální komisí, v důsledku nařízení ministerstva financí ze dne 21. prosince 1929 čís. j. 38.143/29-111/6 podle ustanoveni odst. 2-29. vládního nařízení ze dne 23. května 1930 čís. 64 Sb. z. a n.“. Podotýká se, že Názvoslovná komise pro názvy „pomístné“ při České národní radě badatelské dosud zdejšímu úřadu své připomínky k hořejší záležitosti nezaslala.

Přes snahy F. Pragera standardizovat hydronymum *Olsava* setrvával VZÚ u svého názoru na nutnost stanovení hydronyma v podobě *Olšava*. Je to zřejmé z dopisu velitele VZÚ gen. F. Rausche z 5. 12. 1932 ing. Boh. Bednářovi, vrchnímu měřičskému radovi v Praze (srov. pozn. 12), kterým odpovídal na jeho telefonický dotaz z 5. 12. 1932. Zdůvodňuje v něm přijetí podoby *Olšava*, přičemž opakuje Koláčkovy výhrady k věrohodnosti zápisů jména v historických dokumentech a mapách a poukazuje na častý výskyt jmen toků podle olšového porostu břehů („Olešec, Olešice, Oleška, Olešná, Olešnice, Olší, Olšina, Olšinka“). Uvádí, že prý je „pro dotčenou řeku v XVI. stol. (u Hájka) doložen také název Olšeň, Pragrem přehlédnutý. I kdyby v tomto případě šlo skutečně o slovo starogermánské (kvádské), jak připouští Fr. Oberpfalcer, musilo by se přihlížeti k jeho asimilaci tak, jako se děje u Vltavy, Moravy a j.“.

[15] Byla podepsána jednou rukou: dr. B. Horák a dr. Fr. Koláček (v Brně 2. prosince 1932).
[16] Nezachoval se.

Pokusme se nyní shrnout informace z dokumentů názvoslovné komise a konfrontovat je se zápisy jména v historických mapách a s fakty získanými výzkumem dnešní situace.

Podle argumentů, které předložil ve svých článcích z let 1924–25 a 1928 Ferdinand Prager, je více než pravděpodobné, že původní znění hydronyma bylo skutečně *Olsava*. Historické doklady uvedené v jeho pracích doplňuje článek Slávy Růžičky, který vyšel pod titulem Olšava či Olsava? v Časopise vlasteneckého spolku musejního v Olomouci.[17] Autor zde analyzuje historické zápisy jména od 11. století a prokazuje původnost formy *Olsava* velmi přesvědčivě.[18]

Pokud však F. Prager hovořil o užívání formy *Olsava* ještě ve 20. letech minulého století, stavěl svá tvrzení viditelně na informacích, které získal od nejstarších vrstev obyvatelstva – ve svém článku (1924–25, s. 77) odkazuje na tehdy 74letého starousedlíka z Uherského Brodu, Fr. Uherce (tedy asi ročník 1850), který tuto formu znal a užíval jako jedinou. Výsledky šetření, které na pokyn Zemského finančního ředitelství v Brně provedli na počátku 30. let minulého století v 19 obcích okresní geometři, jsou však sporné, a pokud odpovídají skutečnosti, je třeba předpokládat, že byly založeny na výzkumu u nejstarší generace obyvatelstva. Ostatně sám F. Prager (1924–25, s. 78) poznamenává, že obyvatelstvo oblasti na „staré pojmenování své řeky už pozapomnělo“.[19]

Užívání formy *Olšava* na úkor podoby *Olsava* se v lidovém úzu rozšířilo asi během několika desetiletí kolem přelomu 19. a 20. století. Přitom značný vliv na změnu lze přičítat i českým kartografickým dílům (též užívaným ve školách). V mapách českých nakladatelů se totiž již na konci 19. stol. hydronymum uvádí v podobě *Olšava*, tedy ve formě, kterou pravděpodobně vytvořili autoři map mylně z původní hláskové formy hydronyma na základě analogie s apelativem *olše* (mapa VZÚ z r. 1919, která nejspíš vycházela z rakousko-uherských vojenských map, však uvádí formu *Olsava*). V mapách německojazyčné provenience (i z dřívější doby) nacházíme ovšem ještě podobu *Olsava*/*Olsawa*/*Olsowa* nebo i *Oslawa*.[20]

Z dotazníkového výzkumu vyplynulo,[21] že v prvních desetiletích 20. století byla forma *Olšava* v dané oblasti již zcela běžná. Svědčí o tom např. zápis o povodni

[17] Růžička (1936, s. 73–75). Za upozornění na tento článek a zaslání jeho elektronické kopie děkuji Mgr. Tomáši Hamrlíkovi (viz pozn. 21).

[18] U jména je tedy třeba přijmout stejný etymologický výklad jako u hydronyma *Olza* (srov. pozn. 9), viz Lutterer – Šrámek (2004, s. 194–195).

[19] Tento případ mimo jiné naznačuje, že informace k formě jména, které docházely (docházejí) názvoslovné komisi přímo z místa, nemusely (nemusí) vždy zcela odpovídat skutečnosti a mohou být odrazem vnímání problému dotazovanými místními obyvateli. Srov. např. Lábus (2018, s. 133–135).

[20] https://www.oldmapsonline.org

[21] Informace o užívání jména *Olšava*/*Olsava* v regionu řeky mi laskavě sdělili: Gabriela Pospíšilová, referentka Obecního úřadu Pitín; Ing. Kateřina Růžičková, vedoucí Městského infor-

ve farní kronice obce Šumice z roku 1911,[22] uvádění řeky pod jménem *Olšava* v městských knihách Uherského Brodu psaných od 20. let 20. století[23] i skutečnost, že jméno *Olšava* bylo jako jediné užíváno příslušníky generace narozené na začátku 20. let minulého století.[24] Pokud tedy F. Koláček hovořil o užívání jména *Olšava* v lidovém úzu ve 30. letech minulého století, nelze pochybovat o jeho znalosti místní situace. Stanovení podoby *Olšava* jako závazné pro mapy na počátku 30. let 20. století tedy respektovalo tehdejší podobu hydronyma běžnou v regionu řeky, ačkoli nešlo o formu původní, a rozhodnutí komise se na rozdíl od jména *Olše*/*Olza* neodchýlilo od zásady uvádění jmen v lidové podobě.[25]

V dnešní době je jméno řeky v podobě *Olsava* v oblasti, jíž řeka protéká, zcela neznámé, všechny generace, jak ukázala sonda v obcích daného regionu (srov. pozn. 21), užívají jméno *Olšava*. Zajímavá je však informace z Pitína, kde Olšava pramení. Zatímco se zde pro říčku užívá jméno *Olšava*, formu „Olsava, někdy i Olsavy" místní obyvatelé dodnes používají jako „označení území (lokality) v katastru obce Pitín, které se nachází v blízkosti pramene řeky Olšavy".[26] Dnešní existence tohoto pomístního jména v lidovém úzu je pádným argumentem pro přijetí tvrzení o původnosti formy hydronyma *Olsava*. Prokazuje zároveň, že podoba pomístního jména *Olsava* ve starých katastrálních mapách není mylným záznamem mluvené podoby *Olšava*.[27] Právě v historických mapách nalezl pomístní jméno *Olsava* v Pitíně i F. Prager, pro kterého bylo důvodem pro zpětné zavedení názvu *Olsava* i pro řeku: „A nejpádnější důvod na konec. Když, probíraje obecní mapy, postupoval jsem proti toku Olsavy, dobral jsem se jejího vzniku na Pitínsku, tu pohled na mapu osvětlil mi vše. Ona lesní trať, ve které řeka vyvěrá, jmenuje se Olsava. …". (Prager 1924–25, s. 78; Prager 1928, s.101). Na rozdíl od lidového úzu je v dnešních katastrálních mapách Pitína „uveden název lokality Olšava".[28]

---

mačního centra Kunovice; Jana Rýpalová, Obecní úřad Podolí; Mgr. Tomáš Hamrlík, ředitel a kurátor sbírkových fondů Muzea Bojkovska, p. o., v Bojkovicích; Josef Jančář, starosta obce Šumice; Mgr. Radek Tomeček, vedoucí oddělení správy sbírek Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě; Tomáš Trtek, starosta obce Veletiny; Ing. Petr Vozár, vedoucí Odboru životního prostředí na Městském úřadě Uherský Brod. Průzkum byl proveden v lednu 2019 prostřednictvím e-mailového dotazníku.

22 Informace J. Jančáře (srov. pozn. 21).

23 Informace Mgr. R. Tomečka (srov. pozn. 21).

24 Informace J. Jančáře (srov. pozn. 21): „Já jsem se osobně s tvarem Olsava nikdy v hovorové řeči nesetkal. … Moji rodiče (* 1922, *1921) používali tvar Olšava, o tvaru Olsava se nikdy nezmínili. Všichni občané Šumic, které znám, používají tvar Olšava."

25 Tok řeky Olšavy (s bohatým obrazovým materiálem) představuje publikace J. Slavíčka (2017).

26 Informace paní G. Pospíšilové (viz pozn. 21).

27 Pomístní jméno *Olsava* je např. vyznačeno v katastrální mapě z roku 1874 (otisk katastrální mapy z původního měření v r. 1828). Tuto mapu mi v elektronické podobě laskavě zaslala paní G. Pospíšilová (viz pozn. 21).

28 Informace paní G. Pospíšilové (viz pozn. 21).

Poukazuje to na dvě skutečnosti. Mapy dnes v tomto případě nerespektují užívání pomístního jména *Olsava* pro prameniště řeky/les v Pitíně a nesplňují zásadu „lidovosti" uváděných názvů. V zájmu zachování starobylého pomístního jména by mělo být označení *Olsava* pro okolí prameniště řeky při aktualizaci map zohledněno, a to i jako svědek starobylé historické podoby hydronyma. Zároveň je z uvedeného případu zřejmé, že jména menších objektů, uvedená v katastrálních mapách, nemají zásadní vliv na živé fungování pomístních jmen v obcích.[29]

2.3.3 Poměrně rozsáhlé šetření provedl VZÚ kvůli jménu ***Vlára*** – *Vlář* a adjektivu *vlárský* – *vlářský* (č. j. 256/nk.). Problém se řešil až v roce 1934, tedy v době, kdy byl podle zprávy J. Čermáka na 2. sjezdu Československé společnosti zeměpisné koncept hydronymie pro mapy Čech, Moravy a Slezska již zpracován (Čermák, 1933, s. 21–22).[30]

Snad šlo o výzkum, který měl souvislost s ustanovením místních jmen *Bohuslavice nad Vláří* a *Štítná nad Vláří* státní Stálou komisí pro stanovení názvů míst v republice Československé při ministerstvu vnitra po roce 1918.[31] Nejstarší dochovaný dokument k problému představuje totiž dopis VZÚ z 13. 6. 1934 adresovaný prof. Pavlu Vášovi, zodpovědnému redaktorovi Lidových novin v Brně a členu uvedené Stálé komise. VZÚ se dotazoval na jeho postoj ke standardizaci místních jmen obsahujících uvedené hydronymum ve tvaru *Vlář* („Štítné nad Vláří"[32]). Odpověď došla 18. června 1934 a P. Váša v ní pouze sdělil: „Pamatuji-li se dobře, přídomek nad Vláří navrhl ve Stálé komisi ředitel gymnázia Krásnohorské v Praze Fr. Machát,[33] který se také přimlouval za tvar Vlář".

S otázkou užívání hydronyma *Vlára* nebo *Vlář* přímo v oblasti řeky se VZÚ obrátil na F. Pragera. Ten v odpovědi z 15. 7. 1934[34] sdělil, že „pojmenování řeky Vlář – Vlára jsou varianty, a sice se strany moravské je Vlář a se strany slovenské je Vlára, což jest povahou slovenštiny…". Jako argumenty pro užití formy *Vlář*

---

[29] Jak upozorňuje R. Šrámek ve svém recenzním posudku tohoto článku, zavedením oficiálního jména *Olše* pro původní formu *Olza* byla česká hydronymie zbavena důležitého svědectví přítomnosti staroevropské hydronymie v linii *Opa – Opava – Odra – Olza – Kysuca – Váh*. Podobně se to stalo zánikem hydronyma *Olsava* v linii *Morava* (řeka) – *Olsava* (= *Olšava*) – *Váh*.

[30] Srov. též Matúšová – Švehlová (2018, s. 7).

[31] Viz pozn. 2.; místní jména stanovená Stálou komisí… se v mapách uvádějí dodnes.

[32] Podoba místního jména *Štítné nad Vláří* se používá v uvedeném dokumentu, dnes se obec jmenuje *Štítná nad Vláří*.

[33] Fr. Machát (1876–1935) vystupuje též jako autor některých předválečných map (srov. https://www.oldmapsonline.org) a jeho jméno se objevuje i v dokumentech k práci názvoslovné komise. Srov. Matúšová – Švehlová (2018, s. 6); viz též https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Machát.

[34] Nezachoval se konec dopisu (rukopis) – dopis je však viditelně od F. Pragera, neboť byl zaslán z Uherského Brodu 15. 7. 1934 jako odpověď na „přípis" VZÚ z 26. 6. 1934.

v mapách (na moravské straně) mu sloužilo jednak „místní lidové užívání“ jména, jednak skutečnost, že spisovatel Karel Kálal ve svém románě uvádí jméno řeky v podobě *Vlář*[35] a že brněnské ředitelství státní dráhy „užívá Vlář, a to Hrádek na Vláři, Bohuslavice na Vláři…“. Jako důkaz historického doložení této formy zaslal F. Prager VZÚ fotografii listiny z poloviny 17. stol. se záznamem jména *Vlář*.[36]

Osloven byl i prof. B. Horák (3. 10. 1934) se žádostí o vyhledání historických dokladů ke jménu „zaniklé osady stávající ve Vlárském průsmyku“. Ten ve své odpovědi upozornil „na doklad v rukopisných zemských deskách olomouckých /sign. XVII/16./, v nichž r. 1512 se píše: dědinu Wlarzu /v accusativu/“.

Ke jménu vznikla (nepochybně) ve VZÚ též rešerše, která se zaměřila na zachycení hydronyma v literatuře.[37] Přináší především údaje z Naší řeči, v níž se o tvaru *Vlára – Vlář* pojednává nejprve v recenzi Kálalovy knihy „Češi na Slovensku. Historické obrázky“ v roce 1919.[38] Zde se poukazuje na skutečnost, že Kálal místo „dnes obvyklého tvaru Vlára užívá Vlář, ve vlářském průsmyku, patrně podle Palackého Dějin“, zatímco v jiných pracích je uveden tvar *Vlára*, a „Slováci uherští“ znají též *Vlár* (v mužském rodě).[39] O rok později, tedy v roce 1920, byla jako reakce na uvedenou recenzi uveřejněna v rubrice Hovorna poznámka o užívání formy *Vlář* v daném regionu.[40] V Pravidlech českého pravopisu byl podle rešerše v meziválečném období kodifikován jen tvar hydronyma *Vlář*, adj. *vlárský* a jméno *Vlárský průsmyk*, zatímco Pravidlá slovenského pravopisu uváděla *Vlára*, *vlársky* a *Vlársky priesmyk*.[41]

Na základě získaných informací konzultoval VZÚ otázku jména řeky s ministerstvem národní obrany. V dopise ze 4. 10. 1934 shrnul získané informace o současném užívání hydronyma v lidové mluvě a v literatuře a v dodatku z 10. 10. 1934 informoval MNO o historických záznamech formy *Vlář* ze 16. a 17. stol.

---

35 Na rozdíl od hydronyma *Vlář* navrhuje F. Prager přídavné jméno vlárský, což podle něj sdílí i básník Petr Bezruč, „tedy Vlárský průsmyk, Vlárská železnice, ne Vlářská“.

36 F. Prager k dopisu přiložil „k nahlédnutí fotosnímek listiny z pol. 17 stol.“ se záznamem formy *Vlář*. Podle dopisu VZÚ byl snímek vrácen 2. 10. 1934.

37 Z dokumentu není zřejmé, kým a kdy byl vytvořen.

38 B. (1919, s. 268).

39 Lze se domnívat, že formy *Vlář* a *Vlára* se ve 30. letech minulého století užívaly paralelně na různých úsecích toku řeky na Moravě. Paní Eva Urbaníková z Bohuslavic nad Vláří (viz pozn. 44) mi sdělila, že již její rodiče (roč. 1934) používali jen jméno Vlára.

40 Hovorna (1920, s. 96): „Ke zmínce o tomto slově v referátě o knize Kálalově (s. 268 ročníku III.) píše dr. Frant. Šelepa: »Býval jsem od r. 1903 do r. 1913 každé prázdniny na letním pobytu ve Sv. Sidonii, osadě u Vlářského průsmyku, a mohu potvrditi, že lid říká opravdu ‚Vlář, na Vlář, na Vláři‘ atd.«“

41 Dotazy byly dále adresovány Musejní společnosti v Uh. Brodě a A. Profousovi. Odpovědi však nepřinesly žádné relevantní informace.

„Ve smyslu uvedených skutečností hodlá VZÚ pro území země Moravskoslezské zavésti tvar Vlář (s přídavným jménem vlárský) a pro území země Slovenské tvar Vlára (s přídavným jménem vlársky) …“. Ministerstvo národní obrany v odpovědi z 23. 10. 1934 vyjádřilo svůj souhlas s tímto řešením a uvedlo následující odůvodnění: „Tvar Vlář je historicky doložený a je jazykově zcela správný, je to jistě tvar původnější než tvar Vlára, jenž je lidový a vznikl patrně vlivem německého pojmenování. Rovněž tvar vlárský odvozený od Vlář je jazykově zcela správný.“

Z dnešního hlediska je třeba s vyjádřením MNO polemizovat. Především znění hydronyma *Vlář* nelze považovat za původní. Jde o nominativ, který v lidovém českém jazyce vznikl analogicky podle tvarů jména *Vlára* v nepřímých pádech (tj. *ve*/*k Vláře*). Podoba *Vlára* se ve vyjádření MNO mylně chápe jako (lidová) německá, tedy jako poněmčená forma českého *Vlář*, uváděná v mapách z období Rakouska-Uherska. Jde však o starobylou formu jména, která se dnes považuje za předslovanskou a jejíž etymologický výklad není dosud jasný (Lutterer – Šrámek, 2004, s. 280).

Při standardizaci hydronyma v podobě *Vlář* na moravské straně bylo ve 30. letech minulého století upřednostněno znění jména zjištěné tehdy v regionu (i když o jeho všeobecném používání lze poněkud pochybovat /srov. pozn. 39/) a komise se takto v podstatě přidržela zásady zaznamenávání anoikonym v mapách v lidové podobě. V meziválečných kartografických dílech však nacházíme ještě střídavě obě varianty hydronyma, tedy *Vlára* a *Vlář*,[42] a Pravidla českého pravopisu z roku 1942 kodifikují tvary *Vlára* i *Vlář* oproti dřívějšímu *Vlář*.[43]

V současné době se v regionu užívá pouze forma *Vlára*, jak ukazují odpovědi, které došly z regionu jako reakce na e-mailový dotazník,[44] a stejnou podobu hydronyma uvádějí i dnešní mapy.[45] Jen v místních jménech *Bohuslavice nad Vláří* a *Štítná nad Vláří* je dochován starší český lidový tvar hydronyma *Vlář*.[46]

---

[42] https://www.oldmapsonline.org

[43] Viz Změny v Pravidlech českého pravopisu (Ostatek) (1942, s. 153).

[44] Podařilo se navázat kontakt jen se třemi respondenty (e-mailový výzkum v únoru 2019). Za sdělené informace děkuji paní Evě Urbaníkové z Bohuslavic nad Vláří, Mgr. Jitce Pfeiferové z Městského infocentra Slavičín a paní Ludmile Hůdkové z Městského muzea Brumov – Bylnice. Paní Hůdková píše, že pro řeku se užíval i užívá název Vlára. „Vlář (nebo také Vlára) byla středověká osada při soutoku řeky Vláry a Vlárky. Osada byla uváděna již roku 1503 jako součást brumovského panství.“.

[45] Srov. např. www.mapy.cz.

[46] Mgr. J. Pfeiferová (viz pozn. 44) uvedla: „Jediným tvarem *Vlář*, se kterým se uživatel jazyka v současnosti může setkat, je název nedaleké obce *Bohuslavice nad Vláří* (nikdo se v tomto propriu tvaru *Vlář* nepodivuje, ani ho ‚nemodernizuje‘ na *nad Vlárou*, je však nutné podotknout, že celý název této obce užívají místní zřídka).“

3 Výzkum meziválečné práce na standardizaci pomístních jmen naznačuje některé skutečnosti, které se týkají stanovování formy pomístních jmen ve 30. letech minulého století, ale i problematiky standardizace obecně.

Požadavky lidovosti a spisovnosti pomístních jmen stanovených pro mapová díla na počátku 30. let minulého století zřejmě nejprve vycházely z Vládního nařízení ze dne 23. května 1930, „jímž se částečně provádějí hlavy II., III. a IV. zákona o pozemkovém katastru a jeho vedení (katastrální zákon)“. Pomístní jména jsou v tomto výnosu označována jako „obecná pojmenování“. Pokud nebyla „významu hanlivého nebo urážlivého“, měla být zapisována v pozemkovém katastru tak, „jak se dochovala v lidovém podání“. Zároveň „obecná pojmenování zjištěná komisí“ měl měřičský úředník uvést „podle zvukového znění spisovným jazykem“. Na to, že způsob skloubení obou požadavků, tedy lidovosti a zároveň spisovnosti, nebyl zcela jasný a jednoznačný, poukazuje dotaz z ministerstva financí, který se měl projednávat na 8. schůzi názvoslovné komise 9. 3. 1932. Ministerstvo financí v něm požadovalo, aby na program schůze byl zařazen problém vymezení „rozhrání potřebné[ho] ku provádění § 29 vl. nař. č. 64/1930 Sb. z. a n., t. j. pokud lze zapsati obecné pojmenování v pozemkovém katastru přesně tak, jak se zachovalo v lidovém podání, a pokud takové obecné pojmenování bude třeba upraviti, aby bylo psáno podle zvukového znění spisovným jazykem“. Odpověď na tento dotaz se mezi dokumenty uloženými v sekretariátu Názvoslovné komise ČÚZK sice nedochovala, o problému se však viditelně jednalo a připravovaly se směrnice, které by stanovily způsob uvádění jmen v mapách přesněji. Dne 27. 11. 1933 došel názvoslovné komisi dopis z ministerstva národní obrany (č. j. 14890; jako odpověď na dopis z 16. 5. 1933), jehož přílohou byl návrh *Úprava názvosloví v mapách VZÚ*.[47] Ministerstvo národní obrany v něm žádalo o souhlas s návrhem a o případné připomínky do 15. ledna 1934. V pasáži k pomístním jménům se navrhovala formulace: „Názvy právě dotčené [PJ] se píší správným pravopisem ve všech případech, kde se tím tvar místním obyvatelstvem užívaný podstatně nezmění nebo úplně nesetře. Na př. místo Pod Dubovicej se píše Pod Dubovicí, ale místo Na čičadlech se nepíše Na mokřinách. V opačných případech jest zachovati znění názvu ve tvaru obvykle lidovém tak, jak jej místní obyvatelstvo vyslovuje. V mezích této zásady buďtež původní slovanské (české, slovenské, rusínské) názvy, porušené buď cizí transkripcí nebo výslovností, navráceny do svého původního tvaru.“ Stejná formulace byla využita i ve *Směrnicích pro úpravu místopisného názvosloví v pozemkovém katastru a v topografických mapách*, které vyšly v roce 1936, pouze odstavec ke standardizaci PJ byl uveden slovy: „Názvy zjištěné na místě …“ (s. 10).

[47] Šlo již o text upravený podle připomínek z různých institucí.

Text *Směrnic* (1936) vycházel nepochybně z práce názvoslovné komise (a VZÚ) a zásady, které v nich byly stanoveny, stavěly na způsobech standardizace jmen již před rokem 1936. Naznačuje to jak standardizace hydronym *Velička* a *Hloučela* podle lidového úzu, tak i pospisovňování lidových adjektiv utvořených od zkrácené podoby místních jmen (*Vsetínská Bečva*, *Ždánický les*). Znění *Směrnic* z roku 1936 však odůvodňuje i řešení sporných případů hydronym *Olza*/*Olše*, *Olsava*/*Olšava* a *Vlára*/*Vlář*. V případě těchto jmen se za původní považovaly formy s českými jazykovými rysy (*Olše* a *Olšava* – analogie s českým apelativem *olše*; *Vlář* – typicky česká hláska *ř*) a tvary původní (*Olza*, *Olsava* a *Vlára*) se vnímaly jako (německé) zkomoleniny, které bylo třeba odstranit. Hydronyma *Olšava* a *Vlář* se ve 30. letech minulého století užívala i v místním lidovém úzu, a jejich standardizace tedy odpovídala též požadavku lidovosti názvů uvedených v mapách. V případě hydronyma *Olza*/*Olše* bylo však fungování jména *Olza* v lidovém úzu pominuto a byla přijata forma *Olše* vnímaná jako původní (a česká), a navíc stanovená delimitační komisí po 1. světové válce (ovšem v protokolu delimitační komise byl v závorce uveden i název *Olza*).

Směrnice z roku 1936 se do začátku 2. světové války jistě nemohly při tvorbě map obecně prosadit. Rešerše výše analyzovaných jmen v historických mapách[48] ukazuje, že formy standardizované primárně pro mapy VZÚ nebyly ve 30. letech minulého století ještě všeobecně zohledněny. V mapách vytvořených různými autory (a vydaných u rozdílných nakladatelů) se proto ještě objevují odlišné varianty některých jmen.

V poválečných letech byly nové zásady standardizace pomístních jmen vydány nejprve ve *Směrnicích pro úpravu pomístního názvosloví…* z roku 1952, v nichž se kladl značný důraz na otázky standardizace anoikonym v dříve německých oblastech Čech, Moravy a Slezska. Další dokument ke standardizaci anoikonym vyšel až v roce 1984 pod titulem *Zásady uvádění pomístního názvosloví…* a nejnovější *Jazyková pravidla pro standardizaci…* byla zveřejněna na internetu v roce 2015.[49] Ve všech těchto návodech se i nadále stanovuje jako primární zásada uvádění jmen v lidové podobě a zároveň nutnost jejich pospisovňování. Nově se však vždy podrobněji konkretizuje, jaká pomístní jména je třeba zachovat v původním (nářečním) znění a v kterých případech se má jejich forma upravit do spisovné podoby.

Ze sporných jmen, jejichž podobu podrobně projednávala Názvoslovná komise při Geografickém komitétu Československé národní rady badatelské v meziválečném období, se po 2. světové válce změnilo jen hydronymum *Vlář* pro moravský

[48] https://www.oldmapsonline.org

[49] Návod pro standardizaci geografického názvosloví z roku 1990 nebyl publikován. Za poskytnutí textů všech směrnic děkuji tajemnici Názvoslovné komise ČÚZK Ireně Švehlové.

úsek řeky. Pro celý tok bylo zavedeno pojmenování *Vlára* zřejmě podle zásady, že se u řek uvádí jedno jméno pro celý tok, zpravidla určené podle názvu dolního toku.[50] Tato forma je dnes běžná i v místním úzu. Starší tvar *Vlář* se zachoval jen v místních jménech *Bohuslavice nad Vláří* a *Štítná nad Vláří*, stanovených po 1. světové válce Stálou komisí… při ministerstvu vnitra.

Podoby představených jmen (*Velička* atd.), které byly standardizovány v meziválečném období, i forma *Vlára*, stanovená po 2. světové válce, fungují dnes v místním lidovém úzu a splňují jak kritérium spisovnosti, tak i lidovosti.[51] Výjimku však představuje hydronymum *Olše*/*Olza*, u něhož trvá rozpor mezi lidovou formou *Olza*, běžnou dosud v regionu, a standardizovanou podobou *Olše*, užívanou v současných mapách. Vzhledem k nejnovějším zjištěním P. Máchy (viz 2.3.1) by dnešní Názvoslovná komise ČÚZK měla v tomto případě zvážit možnosti, které nabízejí nová *Jazyková pravidla pro standardizaci…* (2015). Ta na straně 9 uvádějí: „Někdy se vyskytne i více jmen pro tentýž geografický objekt, přičemž každé z nich má své oprávnění. V tomto případě se stanoví jedno z těchto jmen za hlavní a směrodatné. Ve výjimečných případech (nejčastěji u vodních toků) se užije závorkový tvar (dubleta), např. Krčín (Žabov), Podhradský rybník (Židovský rybník), Nová cesta (Panelka), …“.[52]

Uvedení lidové (a původní) podoby *Olza* v mapách v závorce by nebylo v rozporu s řešením zvoleným delimitační komisí po 1. světové válce a odpovídalo by více dnešnímu vnímání a užívání forem *Olše* a *Olza* obyvateli regionu řeky. Byl by tak odstraněn nesoulad mezi „spisovnou“ podobou hydronyma, užívanou v mapách, a jeho lidovou formou, který přetrvává od stanovení standardizované podoby *Olše* ve 30. letech minulého století.

---

[50] Viz *Zásady uvádění pomístních jmen…* (1984, s. 11): U vodních toků se uvádí hlavní jméno (obvykle stanovené podle dolního toku) po celé jeho délce … – Obdobně i v nevydaném *Návodu pro standardizaci pomístního názvosloví…* (1990, s. 7) a v nejnovějších *Jazykových pravidlech…* (2015, s. 9).

[51] Výzkum současného místního úzu neproběhl u jmen *Vsetínská Bečva* a *Ždánický les*. Dle sdělení tajemnice Názvoslovné komise ČÚZK Ireny Švehlové však došla z regionu žádost o změnu jména *Vsetínská Bečva* na formu *Vsacká Bečva*, užívanou v místním úzu.

[52] Postup při změnách/úpravách hydronym se dále konkretizuje (*Jazyková pravidla pro standardizaci…* /2015, s. 9/): „Jména vodohospodářsky významných vodních toků jsou stanovena vyhláškou a uvádějí se vždy pod jménem uvedeným v Seznamu významných vodních toků (příloha č. 1 vyhlášky). U delších a významnějších vodních toků (které nejsou vedeny ve vyhlášce) probíhá změna jména na základě dohody s Ministerstvem zemědělství. Sjednocení nebo změna jména vodního toku by měla proběhnout na základě dohody obcí na celém úseku pojmenovávaného toku. Pokud k dohodě nedojde, pak dílčí jména, tj. vlastní jména jednotlivých úseků téhož vodního toku, se uvádějí v závorce, např. Stuha (Zlatotok), Bystrá (Strážnice), Punkva (Luha).“ Takovýto postup by bylo vhodné užít i u hydronyma *Olše* i v případě, že je evidováno ve jmenované vyhlášce.

LITERATURA

B. (= šifra) (1919), Karel Kálal, Češi na Slovensku. Historické obrázky. Nákl. B. Kočího. V Praze, 1919. Uměleckých snah svazek 158. Věnováno Arnoštu Denisovi, jejž poznal národ náš v dobách těžkých. Vydání této knihy umožnila Česká akademie, poskytnuvši spisovateli r. 1913 z nadání Hlávkových podporu 500 K »na další práce pro poznání Slovenska a sblížení jeho lidu s námi«. *Naše řeč*, 3, s. 267–269.

ČERMÁK, J. (1933): Dosavadní práce komise pro revisi pomístního názvosloví při Národní radě badatelské a standardní mapa názvoslovná (Přednáška proslovená dne 6. října v zahajovací schůzi). In: *Sborník II. sjezdu čs. geografů v roce 1933 v Bratislavě*, (Zeměpisné práce č. 6). Bratislava, s. 18–23.

Hovorna (1920). *Naše řeč*, 4, s. 96.

Jazyková pravidla pro standardizaci jmen nesídelních geografických objektů z území české republiky. Pravopis, vztah k nářečním a nespisovným podobám, psaní nestandardizovaných jmen (2015) [online]. Praha: ČÚZK, <https://www.cuzk.cz/Aktuality-resort/20150225-Jazykova-pravidla-pro-standardizaci-jmen/141862622-1.aspx> cit. 2019-03-18.

jh. (= HALLER, J.) (1934): Pardubský, pardubický. *Naše řeč*, 18, s. 270–273.

Jistebnický, jistebský (1936). *Naše řeč*, 20, s. 64–71.

LÁBUS, V. (2018): *Klingerova díra* nebo *Zvonkové údolí*? Poznámky k vývoji toponymie v bývalých Sudetech. *Acta onomastica*, 59, s.123–141.

Listárna redakce (1917). *Naše řeč*, 1, s. 286–288.

LUTTERER, I. (1983): K sedmdesátému výročí založení Místopisné komise ČSAV. *Onomastický zpravodaj*, 24, s. 10–21.

LUTTERER, I. – ŠRÁMEK, R. (2004): *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě ve Slezsku*, Havlíčkův Brod: Tobiáš.

MÁCHA, P. (2020): The Symbolic Value of Place Names: The Case of the River Olše/Olza/Łolza in Northeastern Czechia. *Names. A Journal of Onomastics*, 68, 2020, 3, s. 169–184 [online]. <https://doi.org/10.1080/00277738.2020.1786925> cit 2020-09-11.

MATÚŠOVÁ, J. – ŠVEHLOVÁ, I. (2018): *Historie Názvoslovných komisí. 100 let zpracování geografických jmen na území dnešní České republiky*. Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální (též [online] <https://geoportal.cuzk.cz/Dokumenty/Historie_nazvoslovnych_komisi_A.PDF>).

Návod pro standardizaci geografického názvosloví (1990), nepublikovaný text, Praha.

PRAGER, F. (1924–25): Řeka Olsava, nikoliv Olšava. In: *Zahrada Moravy*, II, 5, s. 76–78.

PRAGER, F. (1928): Řeka Olsava, nikoliv Olšava. In: *Sborník Československé společnosti zeměpisné*, s. 100–102.

RŮŽIČKA, S. (1933–36): Olšava či Olsava? *Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, XLIX, Olomouc, s. 73–75.

SLAVÍČEK, J. (2017): *Půvaby řeky Olšavy*. Uherský Brod: ELTISK.

Směrnice pro úpravu místopisného názvosloví v pozemkovém katastru a v *topografických mapách* (výnos ministerstva národní obrany č. j. 7220/hl. št. 3. oddělení z 30/7 1936) (1936). Praha: Vojenský zeměpisný ústav.

Směrnice pro úpravu pomístního názvosloví (Výnos ministerstva stavebního průmyslu z 24. 3. 1952 č. 1875/13 – měř. 3 – 1952) (1952). Praha: ministerstvo stavebního průmyslu.

ŠRÁMEK, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.
ŠTĚPÁN, P. (2016): *Pomístní jména v Čechách z pohledu slovotvorného*. Praha: Academia.
www.mapy.cz [online] <www.mapy.cz> cit. 2019-03-30.
www.oldmapsonline.org [online] <https://www.oldmapsonline.org> cit. 2019-03-30.
Z. (= ZUBATÝ, J.) (1924): Moravská zem a moravská řeč, 2. republika před svatým Petrem. *Naše řeč*, 8, s. 148–153.
Zásady úpravy pomístního názvosloví a způsobu psaní místního názvosloví (1984). Praha: ČÚGK.
Změny v Pravidlech českého pravopisu (1942). *Naše řeč*, 26, s. 80–90.
Změny v Pravidlech českého pravopisu (Ostatek) (1942). *Naše řeč*, 26, s. 146–155.
ŽAMBERSKÝ, K. (1930): Hodonský. *Naše řeč*, 14, s. 220–221. (Drobnosti.)

Jana Matúšová
ja.matusova@seznam.cz
Společná 2192/5
182 00 Praha 8 – Libeň